

Лекція 9

Перетворювачі напруга-частота (ПНЧ)

План лекції.

9.1. Вступ. Генератор керований напругою.

9.1. Вступ. Генератор керований напругою.

9.2. ПНЧ з розрядом конденсатора.

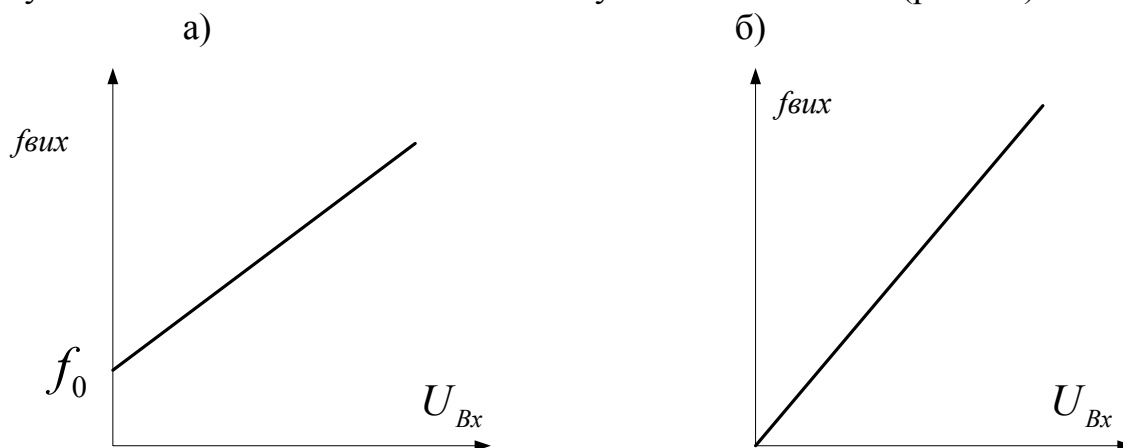
9.3. ПНЧ зі зміною напрямку інтегрування.

9.4. ПНЧ з імпульсним зворотнім зв'язком.

9.5. Контрольно-навчальний тест до лекції 9.

9.1. Вступ. Генератор керований напругою

Перетворювачі напруга-частота поділяються на два типи: з початковою ненульовою частотою і з початковою нульовою частотою (рис 9.1)

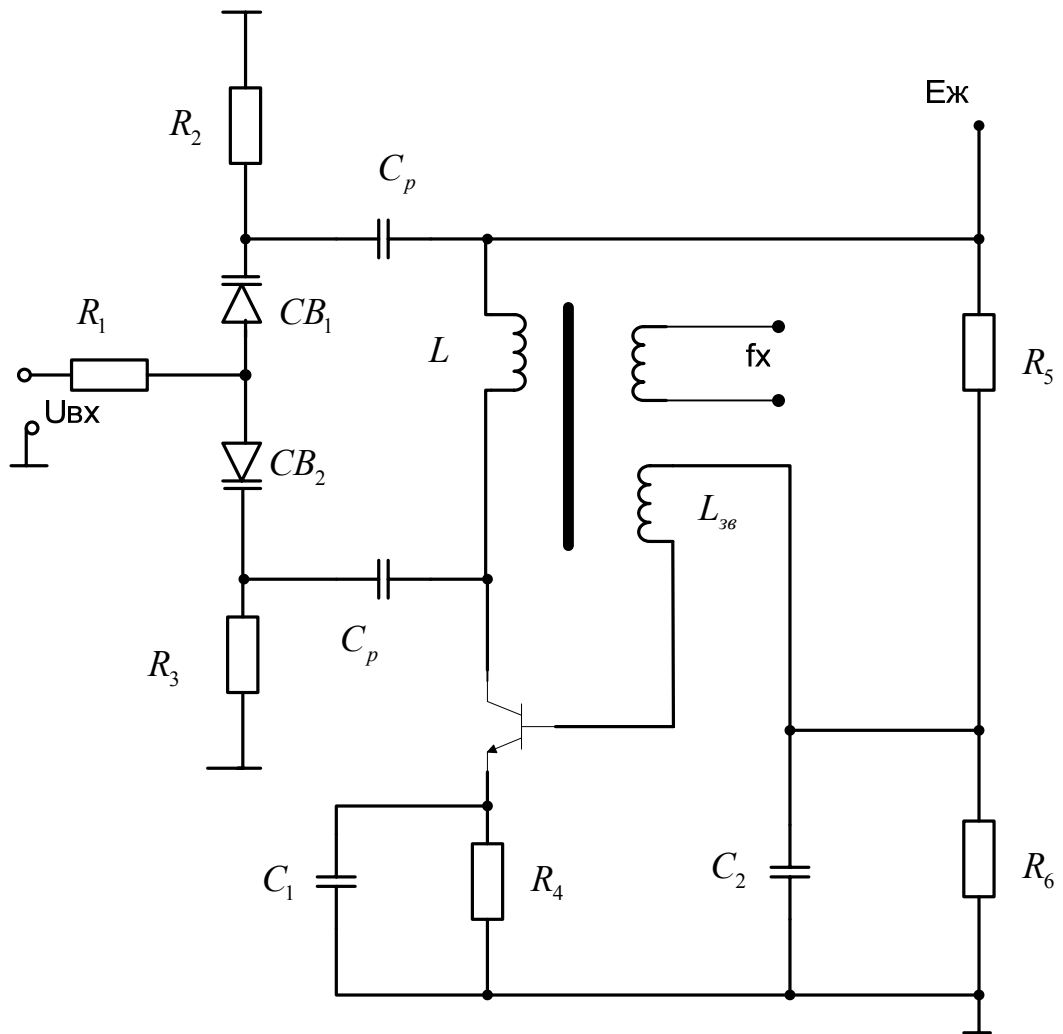

Мал. 9.1. Вихідні характеристики ПНЧ.

Перетворювачі першого типу зручні при передачі частотних сигналів на великі відстані (безпроводна і провідна лінії зв'язку), тому що дозволяють контролювати справність лінії зв'язку і всього тракту передачі. Крім того, частотний сигнал має високу завадостійкість.

ПНЧ другого типу ($f_0=0$) зручні для застосування у вимірювальних пристроях (датчики, вимірювачі напруги, опору і т.п.), та для отримання кодового сигналу.

Розглянемо, як приклад, високочастотний генератор з початковою ненульовою частотою керований напругою (ГКН). У такому ГКН в якості частотнозадаючих елементів використовують різні електронно-керовані елементи: оптрони, варікапи, польові транзистори, котушки з підмагнічуванням тощо.

Мал. 9.2. ГКН з використанням варикапів.

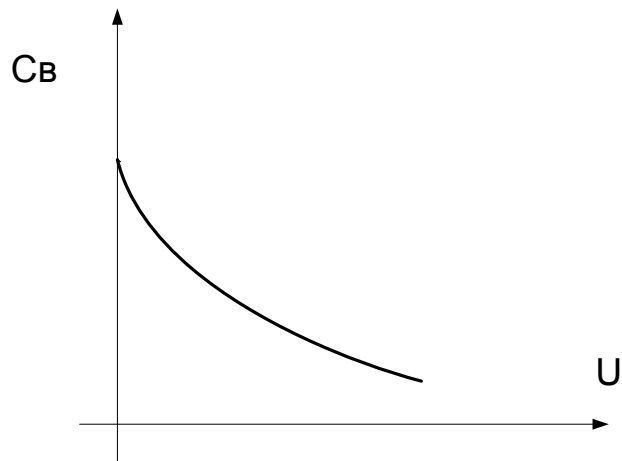
Для високих частот застосовують ГКН з використанням варикапів за схемою мал. 9.2. Тут використовуються транзистори з колами, які задають режим по постійному струму (R_4, R_5, R_6, C_1, C_2) і LC – контур на котушці L і послідовно ввімкнутих варикапах C_{B1}, C_{B2} . Роздільні конденсатори C_p мають велику ємність і використовуються для розділення кіл живлення і U_{BX} . Керування варикапами здійснюється через обмежувальний резистор R_1 . Резистори R_2, R_3 використовуються для утворення стійкого контуру вхідного струму.

Для реалізації умов генерації через обмотку L_{36} заведено позитивний зворотній зв'язок на базу транзистора

Частота коливань визначається:

$$f = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}}, \text{ де } C = \frac{C_{B1} \cdot C_{B2}}{C_{B1} + C_{B2}}$$

Залежність вихідної частоти від U_{BX} нелінійна, що свідчить з попереднього виразу, крім того залежність $C_B=f(U)$ також нелінійна

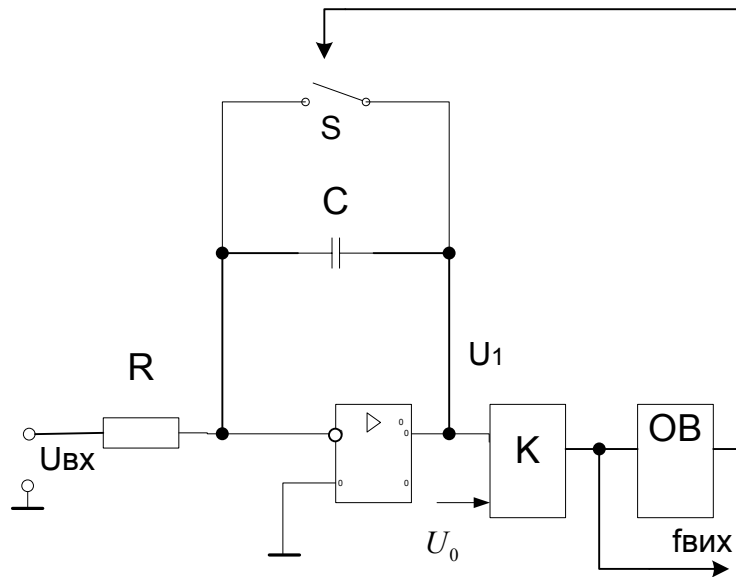
Мал. 9.3. Залежність ємності варикапа від напруги.

Застосування двох варикапів необхідно для зменшення паразитної частотної модуляції від власних коливань напруги в контурі. Так, при зростанні напруги на одному варикапі, із-за їх зустрічного включення, напруга на другому варикапі спадає. Загальна їх ємність залишається постійною і не виникає модуляції цієї ємності напругою LC-контура. Це призводить до того, що миттєвий спектр на виході цієї схеми близький до монохроматичного спектру.

Така схема знаходить застосування в характеристиографах, генераторах коливаючої частоти, синтезаторах частот, у системах пошуку частоти і т.д.

9.2. ПНЧ з розрядом конденсатора.

На мал. 9.4 зображена схема перетворювача напруга-частота з розрядом конденсатора.

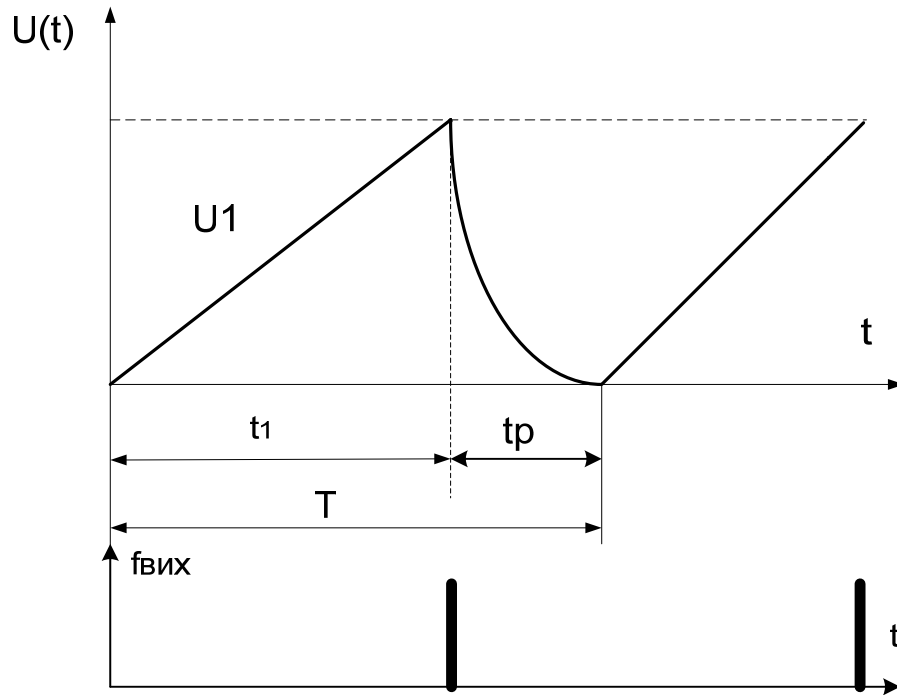

Мал. 9.4. ПНЧ з розрядом конденсатора.

При подачі постійної напруги на вхід ПНЧ відбувається заряд конденсатора С за законом $U_1(t) = U_{вх}(t) \cdot t / RC$. Компаратор спрацьовує, коли $U_{вх} \frac{t_1}{RC} = U_0$, де t_1 -час заряду конденсатора. Короткий імпульс з компаратора змушує спрацювати одновібратор ОБ, що формує імпульс, протягом якого замикається ключ S, і конденсатор швидко розряджається. Далі конденсатор знову заряджається і процес повторюється.

Час розряду конденсатора позначимо через t_p , тоді відповідно до мал. 9.5

$$T = t_1 + t_p, \quad t_1 = \frac{1}{T} = \frac{U_0 RC}{U_x},$$

Мал. 9.5-Діаграма напруг ПНЧ з розрядом конденсатора

А частота коливань:

$$f = \frac{1}{\frac{RCU_0}{U_x} + t_p} = \frac{U_x}{RCU_0 + t_p U_x} = \frac{U_x}{RCU_0(1 + t_p \frac{U_x}{RCU_0})} \approx \frac{U_x}{RCU_0} (1 - t_p \frac{U_x}{RCU_0})$$

Залишок $t_p \frac{U_x}{RCU_0}$ створює нелінійність функції перетворення цього ПНЧ.

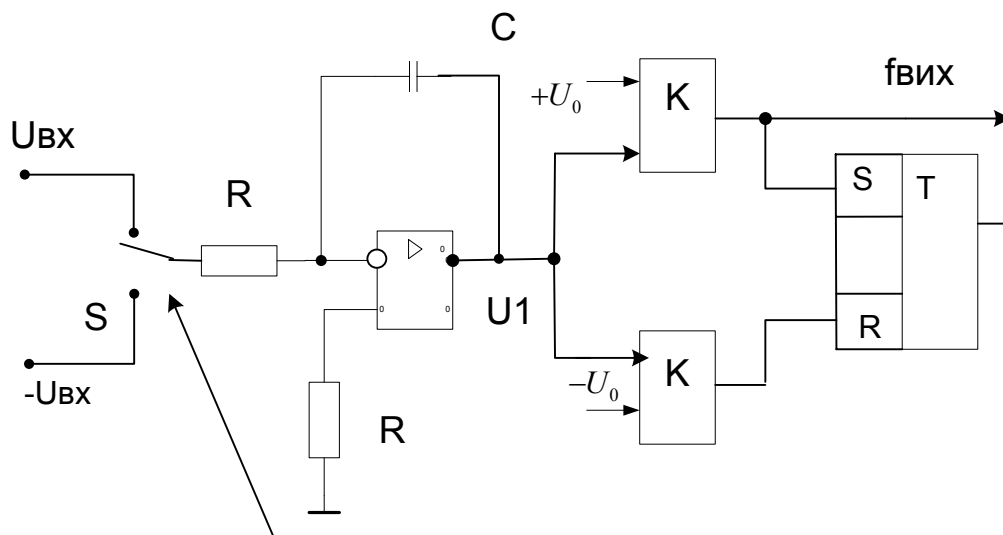
Похибки схеми виникають із-зі нестабільності R, C, U_0 , дрейфу нуля ОП. На основі цієї схеми реалізовано ПНЧ з такими характеристиками:

похибка 0,5%;

вхідна напруга 0,1...1В;

частота вихідних імпульсів 0÷10кГц.

9.3. ПНЧ зі зміною напрямку інтегрування.

Мал. 9.6-ПНЧ зі зміною напрямку інтегрування.

В даній схемі використовується два компаратори з різними рівнями порівнювальних напруг. На вхід схеми подається різнополярна, але однакова напруга $\pm U_{ВХ}$. Нехай ключ S знаходиться в верхньому положенні, тоді напруга на виході інтегратора

$$U_1(t) = (U_{ВХ} + U_{др}) \frac{t}{RC} - U_0, \text{ де } U_{др} - \text{ дрейф нуля ОП.}$$

В момент часу $t = T_1$

$$U_1(T_1) = (U_{ВХ} + U_{др}) \frac{T_1}{RC} - U_0 = U_0, \text{ звідки } T_1 = \frac{2U_0RC}{U_{ВХ} + U_{др}}$$

Спрацьовує компаратор K_1 , переводить тригер Т в стан 1, від якого ключ S переходить в нижнє положення і напруга інтегратора зменшується

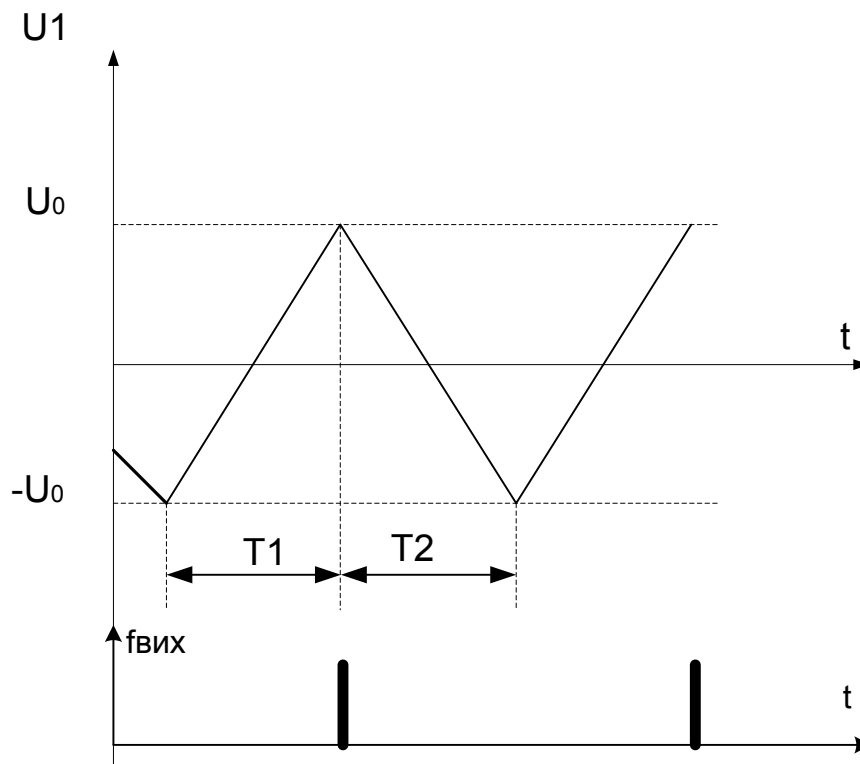
$$U_1(t) = (-U_{ВХ} + U_{др}) \frac{t}{RC} + U_0 = U_0$$

В момент часу T_2

$$U_1(T_2) = (-U_{ВХ} + U_{др}) \frac{T_2}{RC} + U_0 = -U_0 \text{ звідки } T_2 = \frac{2U_0RC}{U_{ВХ} - U_{др}}$$

спрацьовує компаратор K_2 , переводить тригер Т в стан 0, від якого ключ S переходить у верхнє положення. Далі процес повторюється.

Частота вихідних коливань: $f = \frac{1}{T_1 + T_2}$

Мал. 9.7. Діаграма напруг ПНЧ за схемою рис 9.6.

Тоді частота вихідних коливань:

$$f = \frac{1}{T_1 + T_2} = \frac{1}{\frac{2U_0 RC}{U_{ex} + U_{др}} + \frac{2U_0 RC}{U_{ex} - U_{др}}} = \frac{1}{\frac{2U_0 RC(U_{ex} - U_{др}) + 2U_0 RC(U_{ex} + U_{др})}{(U_{ex} + U_{др})(U_{ex} - U_{др})}} =$$

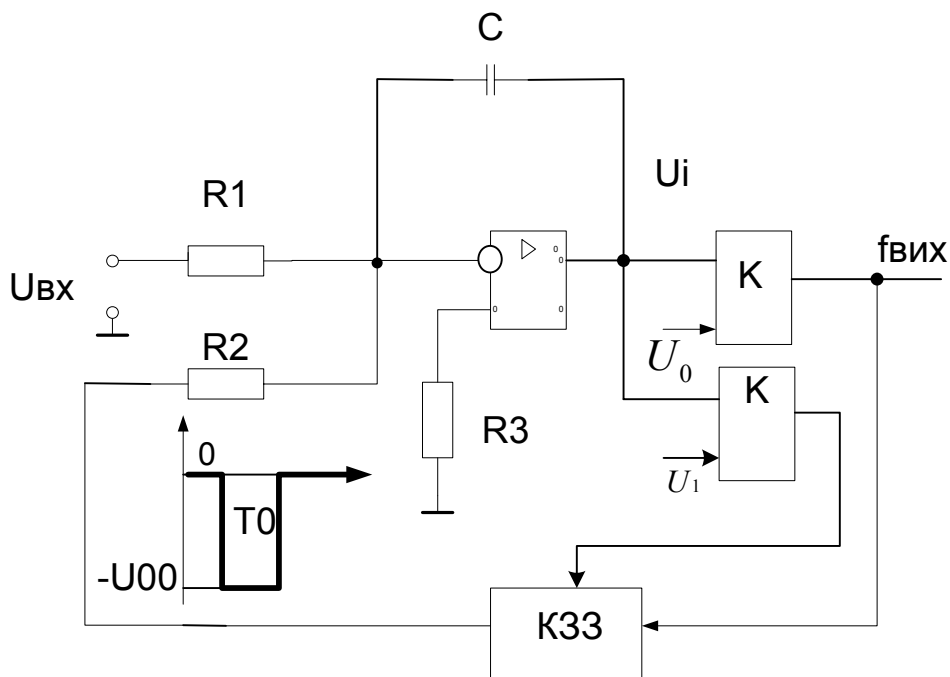
$$= \frac{U_{ex}^2 - U_{др}^2}{4U_0 RC U_{ex}} = \frac{U_{ex}}{4U_0 RC} \left[1 - \left(\frac{U_{др}}{U_{ex}} \right)^2 \right]$$

Якщо $\frac{U_{др}}{U_{ex}} \ll 1$ схема лінійна, джерелом похибки є нестабільність R, C, U_0 .

Суттєво зменшується похибка від дрейфу нуля ОП і компаратора.

Похибка даної схеми складає близько 0,1%, вимоги до вхідного перемикача високі.

9.4. ПНЧ з імпульсним зворотнім зв'язком.

Мал. 9.8. ПНЧ з імпульсним зворотнім зв'язком.

На вхід схеми надходить постійна вхідна напруга $U_{вх}$, яка заряджає конденсатор C

На виході інтегратора напруга U_i лінійно зростає від рівня $-U_1$ до рівня U_0 . При $U_i=U_0$ спрацьовує компаратор і через коло зворотнього зв'язку КЗЗ генерується від'ємний імпульс тривалістю T_0 і амплітудою $-U_{00}$, котрий перезаряджає конденсатор C до рівня $-U_1$. Заряд конденсатора від $U_{вх}$ відбувається за формулою: $U_{вх} \frac{t}{R_1 C} - U_1$, а розряд від U_{00} відповідно

$$U_0 - U_{00} \frac{t}{R_2 C}.$$

В момент часу $t = T_1$:

$$U_{вх} \frac{T_1}{R_1 C} - U_1 = U_0$$

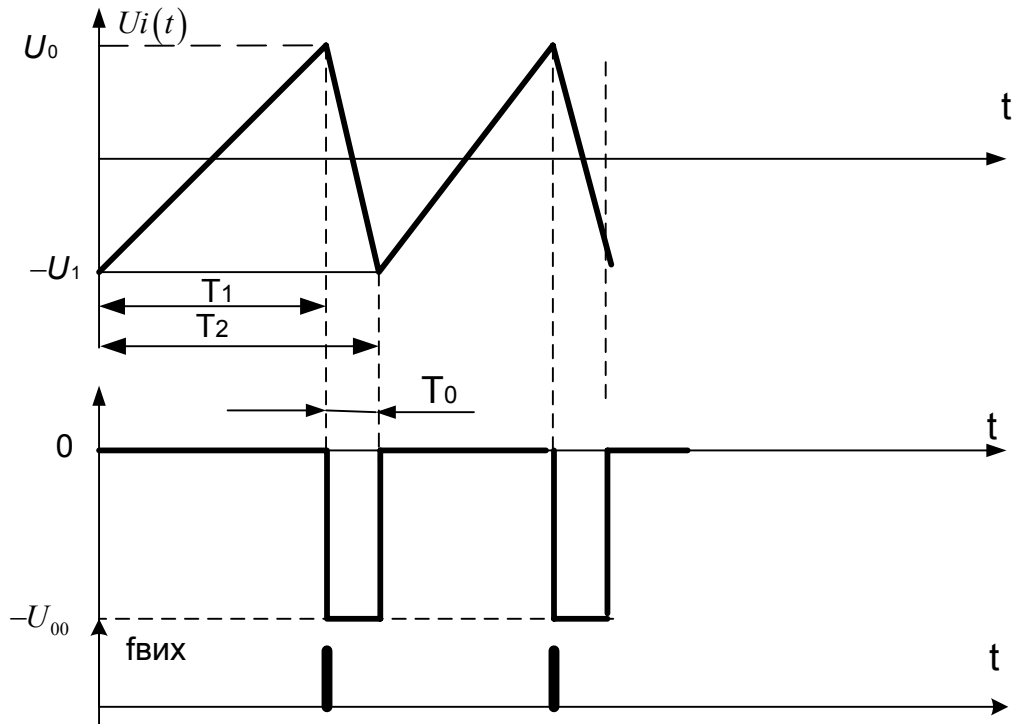
В момент часу $t = T_2$:

$$U_0 - U_{00} \frac{T_0}{R_2 C} = -U_1$$

Значить для інтервалу заряду конденсатора протягом часу T_1 можна записати

$$U_{вх} \frac{T_1}{R_1 C} + U_0 - U_{00} \frac{T_0}{R_2 C} = U_0, \text{ тобто } T_1 = \frac{U_{00} T_0 R_1}{U_{вх} R_2}$$

Мал. 9.9. Діаграма напруг ПНЧ з імпульсним зворотнім зв'язком.

Частота вихідних коливань : $f_{вих} = \frac{1}{T_1 + T_0}$.

Якщо задати U_{00} достатньо великим, то $T_0 \rightarrow 0$ і частота коливань вихідного сигналу визначається, як:

$$f_{вих} \cong \frac{1}{T_1} = \frac{U_{ex} R_2}{U_{00} T_0 R_1}$$

Значення для U_1 вибрати і нульовим, тобто $U_1=0$.

Похибки цього ПНЧ визначаються:

нестабільністю імпульсу зворотнього зв'язку (U_{00}, T_0);

неідентичністю резисторів R_2, R_1 ;

дрейфом нуля ОП;

Перевагою схеми є те, що в ній відсутні вхідні ключі. Нестабільність компараторів і їх опорних напруг, не впливають на похибку ПНЧ, Загальна точність схеми висока, похибка сягає 0,01%.

9.5 Контрольно-навчальний тест до лекції 9.

Питання 9.1

ГКН з використанням варикапів застосовуються для:

Вибір правильної відповіді

- 1 – низьких частот
- 2 – середніх частот
- 3 – високих частот

Питання 9.2

Для реалізації умов генерації (ГКН з використанням варикапів) через обмотку заведено позитивний зворотній зв'язок на:

Вибір правильної відповіді

- 1 – колектор транзистора
- 2 – базу транзистора
- 3 – емітер транзистора

Питання 9.3

Частота коливань визначається:

Вибір правильної відповіді

- 1 - $f = 2\pi\sqrt{LC}$
- 2 - $f = \frac{2\pi}{\sqrt{LC}}$
- 3 - $f = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}}$

Питання 9.4

Застосування 2-х варикапів необхідно для:

Вибір правильної відповіді

- 1 – зменшення паразитної частотної модуляції
- 2 – збільшення чутливості частотної модуляції
- 3 – збільшення стабільності паразитної частотної модуляції

Питання 9.5

При зростанні напруги на одному варикапі, із-за їх зустрічного включення, напруга на другому варикапі:

Вибір правильної відповіді

- 1 – зростає
- 2 – зменшується
- 3 – залишається незмінною

Питання 9.6

Одною з переваг ПНЧ з імпульсним зворотнім зв'язком є:

Вибір правильної відповіді

- 1 – відсутність вхідних ключів
- 2 – наявність вхідних ключів
- 3- те, що ємність конденсатора впливає на похибку ПНЧ

Питання 9.7

В момент часу T_1 спрацьовує компаратор K_1 і ключ S переходить в нижнє положення (рис. 9.6) і напруга інтегратора:

Вибір правильної відповіді

- 1 – збільшується
- 2 – зостається незмінною
- 3 – зменшується

Питання 9.8

Після закінчення часу T_2 спрацьовує компаратор K_2 і переводить ключ S у верхнє положення (рис 9.6). Далі процес:

Вибір правильної відповіді

- 1 - зупиняється
- 2 - продовжується
- 3 – повторюється

Питання 9.9

Похибка схеми (рис 9.6) складає близько

Вибір правильної відповіді

- 1 – 0,9 %
- 2 – 0,1 %
- 3 – 0,5 %

Питання 9.10

На вхід схеми (рис 9.8):

Вибір правильної відповіді

- 1 – надходить змінна вхідна напруга
- 2 – напруга не надходить
- 3 – надходить постійна вхідна напруга